

УДК 657

Власюк С.В., аспірант

Луцький національний технічний університет

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ

У статті визначено роль принципів організації внутрішнього контролю та їх вплив на показники реалізації контрольних функцій.

В статье определенно роль принципов организации внутреннего контроля и их влияние на показатели реализации контрольных функций.

In the article **certainly** a role of principles of organization of **internal** control and their influence is on the **indexes** of realization of control functions.

Ключові слова: внутрішній контроль, оперативний контроль, ефективність, принципи контролю.

Ключевые слова: внутренний контроль, оперативный контроль, эффективность, принципы контроля.

Keywords: internal control, operative control, efficiency, control principles.

Постановка проблеми. Ефективне управління підприємством потребує контролю за раціональним використанням грошових, матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Такий контроль належить до компетенції служби внутрішнього контролю підприємства.

Досвід організації ефективної системи внутрішнього контролю (СВК) у ринкових умовах господарювання практично відсутній у вітчизняних підприємств, а організація системи внутрішнього контролю потребує подальшого дослідження й удосконалення, оскільки від її ефективності залежить якість управління та розвиток підприємств, що в кінцевому підсумку впливатиме на їх конкурентоспроможність.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у наукове і практичне дослідження проблем внутрішнього контролю зробили вітчизняні вчені: М.Т.Білуха, Ф.Ф.Бутинець, П.І.Гайдуцький, З.В.Гуцайлук, В.О.Шевчук. Питанням обґрунтування принципів організації внутрішнього контролю певною мірою приділили увагу такі науковці у своїх роботах: В.В. Бурцева, Б.І. Валуєва, А.В. Карпова, а також І.М. Дмитренко, І.В.Сіменко, Л.О.Сухарева, О.А. Шпіга.

Мета дослідження. Метою дослідження є обґрунтування та систематизація принципів організації внутрішнього контролю.

Основні результати дослідження. Під принципами організації внутрішнього контролю розуміють сукупність умов, що дозволяють вирішувати поставлені перед системою управління завдання. Різноманітність форм власності, корпоратизація економіки призвели до появи різних організаційних форм внутрішнього контролю, серед яких можна виділити внутрішній аудит та внутрішньогосподарський бухгалтерський контроль

Поняття "контроль" не має однозначного тлумачення в науковій літературі. Його розглядають як стадію процесу (циклу) управління [3, с.8], як систематичне спостереження і перевірку процесу функціонування певного об'єкта [4, с.20] та як одну із функцій управління [5, с.7].

На нашу думку, контроль, у тому числі й внутрішній, це взаємодія певного суб'єкта контролю з відповідним об'єктом, а організаційні принципи – це еталонні правила такої взаємодії, сформульовані з позицій отримання, як результату, якісної інформації.

В роботі Валуєва Б.І. [1], запропоновані наступні принципи організації оперативного контролю:

- принцип системної впорядкованості організації контролю;
- принцип наближення контролю до об'єкта;
- принцип ієрархічності контролю;
- принцип делегування повноважень і відповідальності;
- принцип взаємодії з іншими функціями;
- принцип доцільності взаємодії елементів функції контролю;
- принцип послідовності контролю щодо часу.

Карпов А.В. [2, с. 182-184] виділяє принципи організації, з урахуванням особливостей психології учасників контрольного процесу:

- принцип адекватності контролю особистості керівника;
- принцип неприпустимості контролю через недовіру;
- принцип гласності результатів контролю;

- принцип позитивної спрямованості контролю;
- принцип мотивувальної функції контролю.

Однією з головних вимог до принципів організації внутрішнього контролю є їх реальність для практичного втілення. Організаційний принцип тільки тоді цінується, коли його дотримання забезпечує умови, що змушують учасників процесу діяти згідно з визначеними правилами.

Щодо організації системи внутрішнього контролю, то найбільш значущою є вимога до її ефективності, тобто за оптимальних витрат система повинна виконувати своє призначення. Система внутрішнього контролю може давати перебої внаслідок участі в системі людини з притаманними їй соціо-психологічними особливостями, тому цей аспект необхідно максимально враховувати під час визначення організаційних принципів і сформувати систему так, щоб вплив цього фактора на можливість здійснення та виявлення відхилень був мінімальний.

Локальні принципи побудови системи внутрішнього контролю доцільно поділити на такі типи:

- принципи, що стосуються всіх організаційних форм ВК (загальні);
- принципи, характерні для окремих організаційних форм ВК (локальні).

Витрати на контроль залежать від структури суб'єкта контролю, а отже, і від кількості персоналу, що виконує контрольні функції. Кількість контрольних служб суб'єкта господарювання не повинна бути надмірною: вона визначається організаційною формою підприємства, його організаційною структурою, масштабами діяльності, наявністю дочірніх підприємств і мірою розгалуженості мережі філій. Кожне підприємство може формувати структуру служби відповідно до своїх власних потреб. Ураховуючи це, суб'єкт контролю повинен гармонічно вписуватися в загальну структуру підприємства.

Таким чином, прагнення до оптимізації витрат для утримання контрольної служби приводить до появи такого організаційного принципу системи внутрішнього контролю, як відповідність структури суб'єкта контролю організаційній структурі підприємства.

Результатом контрольної діяльності є своєчасне надання адекватної та достатньої інформації про стан об'єктів контролю.

Швидкість надання контрольної інформації переважно визначається довжиною вертикалі контролю: чим менше ланцюг проходження контрольної інформації, тим швидше вона потрапляє до центру прийняття рішень. Крім того, у разі дотримання цієї вимоги знижується ймовірність спотворення контрольної інформації. Унаслідок цього необхідно співвіднести коло завдань, що вирішує суб'єкт контролю, з рівнем центру прийняття рішень (стратегічний чи оперативний), оскільки локальні проблеми необхідно вирішувати на місці і доведення їх до найвищого рівня керівництва не є доцільним.

У зв'язку з вищевикладеним стає актуальним дотримання принципу делегування контрольних повноважень.

Наступною характеристикою результату контрольного процесу є адекватність контрольної інформації, яка передбачає відповідність її об'єктивній реальності й неупередженість контролера під час оцінки результатів контрольного процесу. Така характеристика переважно визначається соціо-психологічними особливостями учасників контрольного процесу. Негативне сприйняття контролю персоналом підприємства може стати однією з причин неадекватності контрольної інформації. Це відбувається з різних причин, що пов'язані з розумінням людиною контролю: контроль через недовіру, контроль заради покарання, контроль як обмеження самостійності та творчості, як стримування ініціативи.

Таким чином, з метою усунення таких негативних явищ, що обмежують ефективність внутрішнього контролю, необхідно ліквідувати причини негативного розуміння контролю за допомогою правильної цільової орієнтації контрольних заходів, добору психологічно оптимальних і етично прийнятних способів контролю, прищеплення позитивних рис контролю (відзначати та заохочувати позитивні результати контролю). Вищенаведені висновки дозволяють виділити такий організаційний принцип, як орієнтація контролю на кінцеві цілі діяльності підприємства.

Суб'єкт контролю як учасник контрольного процесу також може зіткнутися з проблемами етичного характеру (підкуп, змова, нещирість осіб, що перевіряються і т.д.). З метою підвищення стійкості суб'єктів контролю до таких негативних явищ необхідно

стимулювати, всіляко заохочувати відхилення, що виявлені під час контролю. Якість контрольної інформації багато в чому залежить і від належної ретельності, з якою виконуються обов'язки з контролю. Додатковим стимулом для сумлінного та ретельного здійснення контрольних заходів може бути матеріальне заохочення за виявлення систематичних і значних відхилень, що необхідно сприймати як черговий принцип організації ефективної системи внутрішнього контролю підприємств.

Крім того, зниження об'єктивності суб'єкта контролю може бути викликано наступними причинами:

- тривале співробітництво суб'єкта з об'єктом контролю (посадовими особами);
- матеріальна залежність суб'єкта контролю від осіб, що перевіряються.

З метою запобігання впливу вищезазначених причин на результати контрольного процесу доцільно регулярно вдаватися до ротації суб'єктів контролю та впроваджувати кодекс професійної поведінки. Внутрішня ротація суб'єктів контролю є ще одним важливим принципом організації контрольної діяльності на підприємстві.

Адекватність контрольної інформації про стан об'єкта багато в чому залежить від рівня професійної підготовки суб'єктів внутрішнього контролю. Для підтримки та забезпечення відповідного професійного рівня суб'єктів внутрішнього контролю необхідно проводити їх акредитацію. Дотримання цього принципу організації забезпечить професійну компетентність співробітників, що здійснюють контрольні функції, та стимулюватиме постійне підвищення їх професійного рівня, а отже, гарантує належну якість контрольної інформації.

Однією з головних умов ефективності системи внутрішнього контролю є надання достатньої інформації. Суб'єкт прийняття рішень чи будь-яка особа, що запитує контрольну інформацію, повинні конкретизувати, що саме їх цікавить (які показники) щодо об'єкта контролю та відобразити це у формі відповідного документа. Такий підхід до отримання інформації за результатами контролю дозволить виключити недоцільні дії контролерів і в той же час забезпечить повноту інформації, що запитується.

Висновки. Узагальнюючи вище викладене, необхідно зазначити, що запропоновані принципи визначено виходячи з отримання найбільш якісних характеристик результату контрольного процесу. Дотримання запропонованих принципів організації системи внутрішнього контролю забезпечить отримання вчасної, достатньої та адекватної інформації за результатами контролю, що дозволить обрати найбільш оптимальне рішення для коригування стану об'єкта. З огляду на розуміння принципів організації як необхідних умов для реалізації сутності внутрішнього контролю їх визначення є основою проектування системи внутрішнього контролю підприємства.

Отже, внутрішній контроль є інструментом, який застосовується керівництвом для цілковитої впевненості в тому, що його діяльність здійснюється чесно, законно, ресурси належно захищені від втрат і використовуються економно й ефективно, а інформація щодо результатів діяльності достовірна.

Список літератури

1. Валуев Б.И. Оперативный контроль экономической деятельности предприятия / Б.И. Валуев, Л.П. Горлова, Е.Л. Зернов. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 224 с.
2. Карпов А.В. Психология менеджмента: Учеб. пособие. – М.: Гардарики, 1999. – 584 с.
3. Ореховський П.А. Контроллінг: Учеб.пособ. / Международная академия современного знания.-Обнинск:МАСЗ,2000.-С.8
4. Лайчук С.М. Облік і контроль лізингових операцій: теорія і практика: Автореф.дис.канд.екон.наук.-К.,2002.-20с.
5. Пушкар М.С. Контроллінг:Моног.-Тернопіль, 1997.-С.7
6. Гриліцька А. Шляхи підвищення ефективності внутрішнього аудиту грошових коштів на підприємствах споживчої кооперації.// Бухгалтерський облік і аудит.-2005 р.-№11.-С.52-58